

funkcji zostaje zrównany ze słowem. Za sprawą Grzegorza Wielkiego na Zachodzie i Jana Damasceńskiego na Wschodzie dokonano się, według prelegenta, sprecyzowanie patrzenia Kościoła na sztukę i nadania jej właściwej rangi. Przemawiający omówił również znaczenie II Soboru Nicejskiego, który stanowił zwieńczenie kilkusetletniej dyskusji o roli obrazów w chrześcijaństwie.

Małgorzata Pyzik-Turska – Lublin, KUL

6. POGANIE I CHRZEŚCIJANIE W PÓŹNYM CESARSTWIE RZYMSKIM (Budapeszt-Pécs, 7-10 III 2013)

W dniach od 7 do 10 III 2013 r. odbyło się międzynarodowe sympozjum na temat: *Poganie i chrześcijanie w późnym Cesarstwie Rzymskim (Pagans and Christians in the Late Roman Empire)*. Sympozjum zostało zorganizowane na uczelni o nazwie Środkowoeuropejski Uniwersytet w Budapeszcie (*Central European University in Budapest*). Główną organizatorką była prof. Marianne Saghy. Dwa pierwsze dni sympozjum odbywały się w budynku uniwersyteckim w Budapeszcie (*Nador utca 9*).

Na uwagę zasługuje to, iż podjęto temat dotyczący religii na uczelni, która ma charakter wybitnie świecki; wykładana jest tam filozofia, nauki społeczne, różne dziedziny ekonomii, prawo, zagadnienia dotyczące polityki i administracji, historia, literatura. Wykłady odbywają się w języku angielskim. Uczelnia współpracuje z ośrodkami naukowymi w USA. Przybili prelegenci z 18 krajów, głównie z Europy, kilku z Ameryki. Wygłoszono 44 prelekcje; wszystkie w języku angielskim. Zasadniczo nie było rozróżnienia na referaty i komunikaty. Każdy z prelegentów miał 30 minut: 20 minut na przedstawienie tematu i 10 minut na dyskusję. Ta zasada była ściśle przestrzegana. Były wszakże dwa wykłady, które trwały godzinę i nie było po nich dyskusji; wygłosili je prof. Alan Cameron z USA na temat: *Czy poganie obawiali się wyrażać swe opinie? (w czasach, gdy panowali cesarze chrześcijańscy)*. Zdaniem prelegenta poganie mogli wyrażać swe opinie. Drugi wykład tego rodzaju przedstawił prof. Hartwin Brandt z Niemiec na temat: *Konstantyn i Rzym – pomiędzy poganami a chrześcijanami?*. Prelegent ukazał w oparciu o liczne dokumenty wahania cesarza Konstantyna; był on życzliwie nastawiony do chrześcijan, ale nie mógł zupełnie zerwać z pogaństwem w dziedzinie administracji państwowej, na przykład na monetach wybijano ciągle symbole pogańskie; cesarz zatrzymał tytuł *potifex maximus*, ale ofiar nie składał, chociaż to wiązało się z tym tytułem. Prelegenci referowali wybrane przez siebie zagadnienia w oparciu o teksty starożytne, pisma Ojców Kościoła, autorów pogańskich, zapisy w kodeksach prawnych, listy, napisy nagrobkowe i inne dokumenty.

W zasadzie wszystkie wystąpienia oscylowały wokół powszechnego zjawiska w starożytności, jakim była chrystianizacja kultury antycznej i życia społecznego. Ukazywano, jak pojawiały się chrześcijańskie obyczaje wśród ludzi, jak elementy pogańskie na budynkach lub nagrobkach nabierały stopniowo charakteru chrześcijańskiego; początkowo były one mniej wyraźne, jakby ukryte, dlatego można je było rozumieć tak w pogańskim, jak i w chrześcijańskim znaczeniu, potem stawały się coraz bardziej wyraźne, a elementy typowo pogańskie były zastępowane przez elementy chrześcijańskie. Niektórzy zwracali uwagę na pokojowe współistnienie pogan i chrześcijan w poszczególnych miastach, czego wyrazem były wspólne cmentarze. Zwracano uwagę na pozytywny stosunek chrześcijan do kultury antycznej. Tego wła-

śnie zagadnienia dotyczył referat ks. Józefa Grzywaczewskiego zatytułowany: *Pogańska wizja „Roma bellatrix” w chrześcijańskim Rzymie na przykładzie panegiryków Sydoniusza Apolinarego*. Przypomniano, że chrześcijanie nie tworzyli własnych szkół, lecz korzystali ze szkół publicznych, a one pracowały w oparciu o dawny program antyczny, oparty na treściach pogańskich. Chrześcijanie w okresie późnego antyku traktowali je jako motywy literackie i nie widzieli w nich niebezpieczeństwa dla wiary. Podkreślano, że do końca starożytności, zarówno poganie, jak i chrześcijanie chętnie sięgali do filozofii klasycznej, a w przemowach publicznych stosowali antyczne zasady retoryki. Sygnalizowano stopniową chrystianizację kalendarza rzymskiego. Wszyscy prelegenci przedstawiali w sposób pozytywny wpływ chrześcijan na życie społeczne w omawianym okresie.

Trzeci dzień obrad odbył się w Pécs. Tam, jak wiadomo, znajduje się wspaniała nekropolia *Sopianae* z IV wieku, wielki cmentarz podziemny, setki doskonale zachowanych grobowców z cennymi ozdobami i napisami. Ważnych prac konserwatorskich dokonano po upadku bloku wschodniego. Otwarcia obrad w tym miejscu dokonał Bp György Udvardy, Biskup Pécs. Biskupstwo w tym mieście zostało założone w 1009 roku. Bp Udvardy wyraził radość z tego, że nekropolia (znajdująca się tuż przy katedrze) przyciąga od wielu lat uczonych z całego świata. Tam właśnie, w sali konferencyjnej w pobliżu starożytnych grobowców wygłoszono szereg referatów o treści archeologicznej, na przykład prof. Zsolt Visy z Pécs mówił o nagrobkach, w pobliżu których odbywała się sesja naukowa. Uczestnicy sympozjum, podzieleni na grupy, zostali oprowadzeni po wielkiej nekropolii *Sopianae*; mieli też możliwość obejrzenia specjalną wystawę prezentującą niektóre obiekty z okresu starożytności.

Podsumowania obrad dokonała prof. Michelle Salzmann z USA, robiąc krótkie *résumé* z każdego wystąpienia. Dodała, że również w naszych czasach istnieje kwestia współistnienia różnych religii. Prof. Marianne Saghy podała do wiadomości, że planowane jest opublikowanie wszystkich referatów. Program sympozjum znajduje się na stronie internetowej www.compitum.fr/component/eventlist/details/3495 (dostęp 1 VI 2013 r.). Bardziej szczegółowe sprawozdanie z konferencji autorstwa Maël Goarzin (ze Szwajcarii) w języku francuskim znajduje na stronie www.biospraktikos.hypotheses.org/272 (dostęp 1 VI 2013 r.).

ks. Józef Grzywaczewski – Warszawa, UKSW

7. MIĘDZYNARODOWY KONGRES STUDIÓW MEDIEWISTYCZNYCH – KONFERENCJA STUDIÓW CYSTERSKICH (Kalamazoo, Western Michigan University, 9-12 V 2013)

W dniach od 9 do 12 V (od czwartku do niedzieli), na Uniwersytecie w Kalamazoo (Western Michigan University IL, USA), odbył się 48. z kolei Międzynarodowy Kongres Studiów Mediewistycznych (*International Congress on Medieval Studies*), zorganizowany przez Instytut Mediewistyczny oraz Kolegium Sztuki i Nauki, działające w ramach tegoż Uniwersytetu. Kongres ten zbiera badaczy średniowiecza, jak również wszelkie zainteresowane tą epoką osoby z całego świata, by mogli podzielić się owocami swoich odkryć i przemyśleń, a przez to ocenić stan badań i kierunki rozwoju nauki w tej dziedzinie. Kongres ma już wyrobiony tradycyjny sposób działania.